

AFGANİSTAN PAZAR BİLGİLERİ

T.C.
Ticaret Bakanlığı
Uluslararası Anlaşmalar ve Avrupa Birliği
Genel Müdürlüğü

İçindekiler

1. DIŞ TİCARET POLİTİKASI VE UYGULAMALARI	2
2. PAZARIN ÖZELLİKLERİ	5
3. ÖNEMLİ SEKTÖRLER	8
4. PAZARDA DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN HUSUSLAR VE DİĞER BİLGİLER	12
5. ŞİRKET KURULUŞU VE İŞ YAPMA İLE İLGİLİ BİLGİLER	17

1. DIŞ TİCARET POLİTİKASI VE UYGULAMALARI

A) Dış Ticaret Mevzuatı

15 Ağustos 2021 tarihi öncesindeki dönemde Afganistan dış ticaret mevzuatı Maliye Bakanlığı ile Ticaret ve Sanayi Bakanlığı tarafından uygulanmıő, mevzuata ilişkin önemli kararların tamamı Bakanlar Kurulu tarafından alınmıőtır. 15 Ağustos tarihinde Taliban'ın yönetimi ele geçirmesi sonrasında yapılan açıklamalarda ise mevcut yasaların ve uygulamaların aksi yönde bir karar alıncaya kadar devam edeceği belirtilmiőt ve gelinen süreçte uygulama bu yönde Őkillenmiőtir.

Dış ticaret mevzuatının uygulanmasına ilişkin kurumsal kapasitenin zayıf olması nedeniyle uygulamada deđiőiklikler sıklıkla gözlemlenebilmekte, deđiőikliklere ilişkin güncel bilgiye ulaőmada ise zaman zaman güçlükler yaşanmaktadır.

Diğer taraftan, ölkede üretimin kısıtlı olması ve ihtiyaçlarının büyük bir kısmının ithalat ile karőılanması sebebiyle bölge ölkeleri içerisinde gümrük tarifeleri en düşük olan ölkelerden biri olarak gelmektedir.

Afganistan'da son yıllarda bazı gümrük vergilerinde artırıma gidilmesine rağmen ithalat edilen ürünlerin çok büyük bir kısmına %5'ten daha düşük gümrük vergileri uygulanmakta olup, gümrük vergilerindeki deđiőimin ticaretin akıőı üzerinde çok belirleyici bir etkisinin olmadığı gözlemlenmektedir.

Bununla birlikte, zaman zaman alınan kararlar ile bu oranlarda deđiőiklik meydana gelebilmektedir.

Ayrıca, ithalat yapabilmek için Ticaret Bakanlığından faaliyet belgesi alınması gerekmekte olup iőletme lisansı bulunmayan kişiler ilave %1 vergi ödemek zorunda bulunmaktadırlar.

Diğer taraftan, Afganistan gümrüklerinde yaşanan yolsuzluk olayları zaman zaman medya ya yansımakta, gümrüklerde mevzuatta öngörölen kurallara uyulmadığı ve keyfi uygulamalara yer verildiği Őeklindeki eleőtiriler gündeme getirilmektedir.

B) İthalat Yasakları

Ateőli silahlar, patlayıcı maddeler, müstehcen yayınlar, alkol ve domuz ürünleri vb. ürünlerin ithalatı ölkeye yasaktır. Ölkeye ithalatı yasaklanmıőt ürünlere Afganistan Gümrük Departmanı'nın internet adresinden ve "An Inventory to Importing Goods into Afghanistan" (EK-1) isimli dokümandan ulaşılması mümkün bulunmaktadır.

Bununla birlikte, son dönemde Taliban yönetimi tarafından yapılan açıklamalarda baőtta yakıt ve gıda ürünleri olmak üzere birçok üründe belirlenen standartları karőılamayan ürünlerin ölkeye ithalatının yasaklandığı ifade edilmekte ancak bu alanda düzgün bir bilgi akıőı ve etkin bir denetim mekanizması hayata geçirilmemiőt bulunmaktadır.

C) İhracat Yasakları ve Kısıtlamaları

Hurda metal ürününün ihracatı yasak bulunmakta, madencilik ürünlerinin ihracatında ise Maden ve Petrol Bakanlığı'nın izni aranmaktadır.

D) İç Vergiler ve Oranları

Afganistan'ın ulusal vergilendirme sistemi beyan usulüne dayanmakta, etkin bir denetim süreci bulunmamakta, vergi gelirlerinin önemli bir kısmını gümrük vergileri oluşturmakta, iç vergi toplama oranlarının oldukça düşük olduğu görülmekte ve yapılan denetimlerde ise zaman zaman keyfi uygulamaların uygulandığı gözlemlenmektedir.

Vergi mükellefi, öncelikle bir vergi kimlik numarası (her mükellef için ayrı bir numara) almalıdır. Tüm yatırımcılar, gelirleri vergiden muaf olsa bile vergi idarelerine beyanname sunmaları gerekir. Vergi mükellefleri tarafından sağlanan bilgiler, yasalarca yetkilendirilmediği takdirde Maliye Bakanlığında gizli tutulur. Mükelleflerin aynı zamanda tahakkuk metodu kullanarak defter ve kayıtları muhafaza etmeleri gerekmektedir. Vergilendirme yılı 21 Aralık Cuma günü Jaddi'nin 1. gününden (20 Aralık) Qaws'ın son gününe kadar sürmektedir.

E) Gelir Vergisi

Gelir vergisi, her bir vergiye tabi yıl için, şirketin, limited şirketin veya başka bir kuruluşun vergilendirilebilir gelirinine uygulanır. Vergilendirilebilir yıl, Yasayla aksi belirtilmediği sürece güneş yılıdır. Vergilendirilebilir gelir, Yasa ile yetkili kılınan kesintilerden ve istisnalardan sonra kalan tutar olup düzenlemeleri kişi, şirket, limited şirket veya kuruluşun makbuzlarının toplamından düşülmektedir.

Tüzel kişilerin, şirketlerin, limited şirketlerin ve genel ortaklıkların gelir vergisi, mali yıldaki vergilendirilebilir gelirin yüzde 20'sidir.

Afganistan'da faaliyet gösteren firmalar gelir elde etsin veya etmesin her 3 ayda bir beyanname vermek zorunluluğu bulunmakta olup beyanname sunulmadığı durumlarda firmalara vergi cezası uygulanmaktadır.

Yabancı para geliri vergilendirme amacıyla 'afganî'ye çevrilmektedir. Dönüşüm oranı olarak ise Da Afghanistan Bank'ın bu yabancı parayı her ayın sonunda satın alması için kullandığı ücretsiz oranlar ortalaması kullanılmaktadır.

F) Stopaj ve Vergileri

Devletin ve belediyelerin tüm ortaklıkları, organizasyonları, ajansları, departmanları ve teşebbüsleri; bir yılın herhangi bir ayında iki veya daha fazla kişiyi istihdam eden tüm şirketler ve limited şirketler, tüm maaş ve ücret ödemelerinden Gelir Vergisi Kanunu'nun 3. maddesinde belirtilen şekilde vergileri kesmekle ve tazmin edilen tutarı ilgili devlet hesabına

yatırmakla yükümlüdürler.

Afganistan Gelir Vergisi Kanunu'na aşağıdaki linkten erişim sağlanması mümkün bulunmaktadır.

https://momp.gov.af/sites/default/files/2019-03/Income_Tax_Law.pdf

G) Ürün Standartları ile İlgili Uygulamalar

Afganistan ulusal standart mekanizması henüz çalışma aşamasında olup, kurumsal bir standart mekanizması bulunmamaktadır. Afganistan Ulusal Standartlar Otoritesi (ANSA) 2005 yılında kurulmuş olup standartlar ve teknik düzenlemelerden sorumludur. Standardizasyon yasası ise 2011 yılında yürürlüğe girmiştir.

H) Test Etme, Muayene ve Belgelendirme

Gıda ürünleri ithalatında gümrüklerden ülkeye giren ürünlerden örnekler alınarak kalite denetimine tabi tutulabilmektedir. Ayrıca, ithalatçının ihracatçı ülke tarafından düzenlenmiş ürünün insan, çevre ve hayvan sağlığına uygun olduğuna ilişkin dokümanların kontrolü yapılmaktadır.

İlaç, aşı ithalatında yine örnekler alınarak İlaç İnceleme Laboratuvarına göndererek analiz yaptırabilmekte ve ürünün güvenliği ile kalitesi tespit edildiğinde ithalat izni verilmektedir.

Afganistan tarafından dış ticarete uygulanmakta olan teknik engeller hakkında bilgiye, Ticaret Bakanlığı'nın sorumluluğunda olan www.teknikenqel.gov.tr internet sitesinden erişilebilmektedir. Ticarete Teknik Engeller web sitesi, kullanıcıların teknik engeller alanında yararlanacağı ve etkin olarak kullanacağı temel bir platform olarak yapılandırılmıştır. Bu çerçevede, söz konusu siteden ülkeler itibariyle ticarete teknik engeller uygulamaları hakkında bilgi sahibi olunabilmekte, ülkelerin mevzuat ve uygulamaları hakkında Bakanlığımızdan bilgi talep edilebilmekte ve ihracatta karşılaşılan teknik engeller interaktif olarak Bakanlığımıza bildirilebilmektedir. Söz konusu siteye ücretsiz olarak üye olunabilmektedir. Sitenin üyelerine ilgilendikleri ülke ve ürün gruplarına ilişkin düzenlemeler günlük olarak e-posta ile gönderilmektedir.

2. PAZARIN ÖZELLİKLERİ

A) Fikri, Sınai Mülkiyet Hakları

Her ne kadar Afganistan'da Fikrî, Sınai Mülkiyet haklarına ilişkin yasal mevzuat mevcut bulunsa da bu düzenlemelerin sağlıklı bir şekilde işlediği kurumsal yapı mevcut bulunmamaktadır. Bazı dönemlerde Türk ürünlerinin sahtelerinin yapılarak Afganistan'da satışa sunulduğuna ilişkin şikâyetler gündeme getirilmekte, konu ilgili kamu makamlarına aktarılmakta ancak etkili bir mücadele ve çözüm yolu mevcut bulunmamaktadır.

Bununla birlikte, son dönemde Türk dizilerinin izinsiz olarak yayınlandığı şikâyetlerine sıklıkla rastlanmakta olup bu ihlallerin resmi kanallardan çözümü ise zaman almaktadır.

B) Dağıtım Kanalları

Afganistan'da gelişmiş dağıtım kanalları bulunmamaktadır. Ticaret genellikle dükkânlar ve işportacılar tarafından yapılmaktadır. Ülkeye ithalatı yapılan ürünlerin önemli dağıtım merkezleri Kabul, Herat, Mezar-ı Şerif, Jalalabad ve Kandahar'dır.

Ayrıca her ne kadar son dönemde birçok proje geliştirilse ve bu alanda ilerlemekaydedilse de Afganistan'da yaygın bir demiryolu ağı bulunmamakta, önemli sınır kapıları ise şu şekildedir;

Afganistan-Pakistan Sınırı: Pakistan'ın Karachi ve Port Qasim Limanlarına gelen ürünler buradan karayolu ile ülkeye Torkham (Nangarhar Vilayeti) veya Chaman sınır kapılarından (Kandahar Vilayeti) giriş yapmaktadır. Pakistan siyasi sebeplerde sık sık gümrük kapılarında Afgan ürünleri için sıkıntılar çıkarabilmekte, bu yönde birçok şikâyet gündeme gelmektedir.

Afganistan-İran Sınırı: İran Afganistan'ın ticaretindeki en büyük partneri olarak gelmekte, İran'dan ürünler İslam Qala, Herat ve Zabul gümrük kapılardan yapılmaktadır. Ülkemizden Afganistan'a gerçekleştirilen ihracatın ciddi bir bölümü de İran üzerinden gelerek Herat gümrük kapısından ülkeye giriş yapmaktadır.

Afganistan-Özbekistan Sınırı: İthal ürünler için diğer bir önemli giriş noktası Afganistan'ın kuzeyindeki Hairatan (Mezar-ı Şerif) gümrük kapısıdır. Hairatan ile Mezar-ı Şerif arasındaki 75km'lik demiryolu 2011 yılında tamamlanmıştır. Hairatan'a demiryolu ile gelen ürünler buradan ülkeye dağılmaktadır.

Afganistan-Türkmenistan Sınırı: Kuzeyden gelen ürünler Aquina ve Torghandi sınır kapılardan ülkeye giriş yapmaktadır. Özellikle kuzey bölgesine gelen Türk ürünleri İran üzerinden Türkmenistan'a gelmekte ve sonrasında ise Aquina gümrük kapısından ülkeye giriş yapmaktadır.

C) Serbest Bölgeler ve Serbest Limanlar

Ülkede hâlihazırda serbest bölge ve liman bulunmamakta ancak bu bölgelerin kurulmasına yönelik projeler mevcut bulunmaktadır.

D) Tüketici Tercihleri, Satış Teknikleri ve Satışı Etkileyen Faktörler

Afganistan'da bilgiye erişim çok sınırlı bulunmakta, kişisel ilişkiler önem arz etmektedir. Ülkede İngilizce ticaretin yoğun olduğu bölgelerde sınırlı olarak konuşulmaktadır. Doğrudan satış teknikleri çok zayıf olduğundan pek tercih edilmemekte, düşük okuma yazma oranları sebebiyle radyo ve televizyon reklamları, gazete reklamlarına kıyasla daha etkili olmaktadır.

Özellikle son dönemde ülkede yayımlanan Türk dizileri büyük bir beğeni ile izlenmekte, bu durum Türk malı imajını oldukça olumlu yönde etkilemekte ve tüketicilerin satın alma davranışlarına doğrudan etki ettiği görülmektedir.

Ülkede hemen hemen tüm tüketim ürünleri ithal edilmektedir. Fakat satın alma gücü düşük olduğundan tüketim sınırlanmakta, fiyat tüketici tercihlerini belirleyen en önemli unsur olarak gelmektedir.

Ülkede kalitesi ile ön plana çıkan Türk ürünlerine ise talep her geçen gün artmakta, ülkenin hemen hemen tüm bölgelerinde Türk ürünlerinin tedariki mevcut bulunmakta, hane halkının alım gücü sebebiyle sürdürülebilir bir talep oluşturulması konusunda belirli sınırlılıklar bulunmaktadır.

Özellikle 15 Ağustos tarihinde yaşanan yönetim değişikliği sonrasında ülkedeki birçok işadamlarının ve uluslararası kuruluşların ülkeyi terk etmesi, Afganistan'ın uluslararası rezervlerinin dondurulması ile uluslararası kalkınma yardımlarının sonlandırılması dolayısıyla halkın alım gücü ciddi oranda azalmış, hane halkı talebinde düşüş yaşanmış ve talebin fiyat esnekliğinde bir artış yaşanmıştır.

Kişisel ilişkiler ön plana çıktığından dolayı, işadamlarının Afganistan'a ziyaretler düzenleyerek ithalatçılar ile birebir görüşmeler gerçekleştirmeler ve fuarlara katılım sağlamalarının Afganistan pazarına girişte en önemli tedarik yöntemleri olarak geldiği değerlendirilmektedir.

E) Kamu İhaleleri

Afganistan'da kamu tarafından alımı gerçekleştirilen tüm mal ve hizmet alımları Ulusal Tedarik İdaresi (NPA) tarafından gerçekleştirilmektedir. NPA alımlara ilişkin sekreteryaya görevini üstlenmekte, belirli bir tutarın üzerindeki ihaleler NPA tarafından değerlendirildikten sonra nihai kararın verilmesi için Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan Ulusal Tedarik Komitesi'nin (NPC) onayına sunulmakta, onay sonrası tedarik işlemi gerçekleştirilmektedir.

15 Ağustos tarihinde Taliban'ın yönetimi ele geçirmesi sonrasında ise uluslararası finansman kaynaklarının dondurulması sonucunda tüm kamu ihaleleri kesintiye uğramış, hâlihazırda devam eden projelerde durmak zorunda kalmıştır. Ayrıca, kısıtlı olsa kamu mal ve hizmet alımlarına ilişkin kararlar muhteviyatına göre Taliban tarafından oluşturulan Ekonomik Komisyon veya Bakanlar Kurulunda alınmaktadır.

Taliban yetkilileri tarafından yapılan açıklamalarda ise mevcut bulunan tüm kamu ihaleleri ve projelerinin yeniden gözden geçirileceği, bu projelerin önceliklendirileceği ve bu inceleme sonrasında ise bütçe imkânları da dikkate alınarak projelerin devamı konusunda nihai kararın verileceği ifade edilmektedir. Bu kapsamda, uluslararası kalkınma yardımları yeniden başlamadan mevcut kesintiye uğrayan ve yeni yapılması planlanan kamu yatırımlarının hayata geçmesinin belirsizlikler barındırdığı öngörülmektedir.

Nitekim, Taliban yönetimi 14 Ocak 2022 tarihinde 53,9 milyar afğanî tutarında 3 aylık bir bütçe hazırlayarak yayımlamıştır. Bütçede öngörülen gelirlerin tamamı ulusal kaynaklara dayanmakta olup harcamaların ise tamamına yakını cari giderlerden oluşmaktadır.

Açıklanan bütçe eski yönetim bütçesi ile karşılaştırıldığında toplam büyüklüğün %45 oranında azaldığı ve yeni bütçenin %8'inin kalkınma harcamalarından, %92'sinin ise cari kamu harcamalarından oluştuğu gözlemlenmiştir.

3. ÖNEMLİ SEKTÖRLER

A) Tarım ve Hayvancılık

Tarım faaliyetleri, Afgan nüfusunun en önemli geçim kaynağıdır. Tarımsal üretimin önemli kısmı, buğday başta olmak üzere, daha çok yurtiçi tüketime yönelik üretilen tahıllardan oluşmaktadır. Ülkede sulanabilir arazinin 1980'lerden günümüze yaklaşık olarak %60 oranında azaldığı tahmin edilmekte olup ülke tarım ürünlerinde kendi kendine yeter bir ülkeden önemli bir tahıl, meyve ve sebze ithalatçısı ülke haline gelmiştir.

Afganistan ilkel yöntemlerin de etkisi ile tarımda kendine yeten bir ülke değildir ve yurtiçi ihtiyaçlarını karşılamak için gıda ithal etmesi ve gıda yardımı alması gerekmektedir. Ülkede birçok tarımsal ürün üretilmesine karşın, bu ürünleri işleyecek yeterli tesis bulunmadığından ilgili ürünler verimli olarak kullanılamamakta, saklama tesisleri bulunmadığından ise mevsimi dışında aynı ürünler tekrardan ithal edilmektedir.

1979 yılından sonra SSCB'ye karşı sürdürülen savaş ve bunu takip eden iç savaş, Pakistan ve İran'a mülteci akınına yol açmıştır. Bu durum da, tarımsal üretimi olumsuz yönde etkilemiştir.

Buğday, Afganistan'ın toplam tahıl tüketiminin %80'den fazlasını oluşturan en temel tarım ürünüdür. Bununla birlikte; afyon üretimi de birçok Afgan vatandaşı için gelir kaynağı haline gelmiş durumdadır.

Öte yandan esas olarak kayısı ve bademden oluşan kuru yemiş ve fıstık ihracatı, en önemli yabancı döviz kaynağı olmaya devam etmektedir. Buna rağmen, söz konusu ihracat, Afgan kuru yemiş ihracatının dünyadaki pazar payının %60'ını oluşturduğu 1980 yıllarındaki seviyesinden oldukça uzaktır.

Tarımsal ürünler Afganistan'ın ihracatında da en büyük payı elde etmekte, Hindistan ve Pakistan en önemli ihracat pazarları olarak gelmektedir.

2020 yılında Covid-19 kapsamındaki kısıtlamalar ve tedbirler nedeniyle gerek ülke içindeki gerek uluslararası ticaretteki tedarik zincirlerinin aksaması ve Afganistan'ın ana ihracat pazarları olan Pakistan ile Hindistan'a ürün sevkiyatında kısıtlamalar (her ne kadar Haziran sonu itibarıyla ihracat büyük oranda yeniden başlamış olsa da) yaşanması sonucunda, yıl içinde tarım ürünleri ihracatı ve tarımsal gelirden daralma baş göstermiştir. Ülkede tarımsal ürünleri işleme ve saklama amaçlı tesis altyapısının yetersizliğinden dolayı, tarım ürünlerinin mevsimsel ihracatına ve ithalatına ihtiyaç duyulmaktadır. Son derece sınırlı olan sanayi üretimi ise özellikle talep daralması ve hammadde tedariki ile fiyat artışları sebebiyle salgın süresince daralmıştır. Hane halkı gelirinin büyük oranda doğrudan veya dolaylı olarak tarımsal gelire bağlı olmasından dolayı, bu alanda yaşanan gelişmeler hane halkının genelini etkilemiştir.

2021 Ağustos ayında yaşanan yönetim değişikliği sonrasında ise karayolu ve havayolu ulaşımında yaşanan kesintiler sebebiyle tarımsal ürün ihracatı kesintiye uğramış, karayolu

ulaşımı kısa süre içerisinde eski hacmine dönerken havayolu ulaşımında devam eden kısıtlar özellikle safran, “pine nut” gibi Afganistan’ın tarımsal ihracatında önemli gelir kaynağı olan ürünlerin ihracatında bir azalmaya yol açmıştır.

B) Müteahhitlik ve Teknik Müşavirlik (Hizmetler)

2003 yılından itibaren başta ABD olmak üzere, uluslararası donörler ülkede inşaat projeleri için milyarlarca dolar kaynak ayırmışlardır. İnşaat sektöründeki büyüme, yerel inşaat firmalarının da gelişmesine katkıda bulunmuş ve çok sayıda Afgan inşaat şirketi kurulmuştur.

Afgan firmaları sektörde genellikle alt yüklenici, taşeron olarak faaliyet göstermektedirler. Afganistan İnşaatçılar Birliği (Afghanistan Builders Association-ABA) sektörde faaliyet gösteren inşaat firmaları tarafından kurulmuş olan özel nitelikli bir dernek olup 1.000 kadar inşaat firması bu derneğe üyedir.

Uluslararası Koalisyon Birliklerinin 2014 yılı sonunda ülkeden çekilmeye başlamasının ardından, ülkedeki müteahhitlik projelerinde önemli ölçüde bir azalma görülmektedir. Bu dönemde gerek ABD gerekse NATO üstlerinde yürütülen birçok müteahhitlik projeleri bulunmakta, bu projelerin çok büyük bir kısmı Türk firmaları tarafından yerine getirilmiştir.

Ancak, 2021 yılı Ağustos ayında Taliban’ın ülkedeki kontrolü ele geçirmesi sonrasında tüm uluslararası güçlerin ülkeyi terk etmesi ve kalkınma yardımlarının sonlandırılması sonucunda müteahhitlik faaliyetleri tamamen durma noktasına gelmiştir. Bu sebeple, birçok firmamız projelerini yarıda bırakarak geçici olarak ülkeden ayrılmak zorunda kalmıştır.

Bununla birlikte, ülkede inşaat malzemeleri üretimi genel olarak modern tesislerde yapılmamakta ve bu bağlamda özellikle çimento, asfalt, kapı pencere, boya, mermer, tuğla, beton, kiremit gibi inşaat malzemelerinde yatırıma ihtiyaç bulunmaktadır.

Afganistan’da son 20 yılda ülkemiz Müteahhitlik firmaları tarafından üstlenilen projelerin sayısındaki artışın sonucu olan, ülkemiz birçok inşaat malzemesinin tedarikini gerçekleştirmiştir. Bu yolla, piyasada bilinirliği artan Türk inşaat malzemelerine sürekli bir talep oluşmaktadır. Bunun sonucu olarak Türk inşaat malzemeleri Afganistan pazarındaki en rekabetçi olduğumuz ürünlerin başında gelmektedir.

Afganistan’a müteahhitlik projelerinin yüksek oranda bağımlı olduğu uluslararası kuruluşlar tarafından sağlanan fonlar hâlihazırda kesilmiş durumda bulunmaktadır. Bununla birlikte, ülkedeki altyapı ile üstyapı yetersiz durumda bulunmakta ve ciddi bir altyapı ihtiyacı mevcut durumdadır. Önümüzdeki dönemde kalkınma yardımlarının tekrardan başlaması durumunda Afganistan’ın ülkemiz müteahhitlik firmaları için ciddi bir potansiyel arz edeceği öngörülmektedir.

Bu itibarla potansiyel teşkil eden alanlar;

- Altyapı, üstyapı, yol, baraj, tünel, köprü, toplu konut, havaalanı, idari binalar,
- Hidro-elektrik ve termik santrallerin imalatı, içme suyu, kullanma suyu ve sulama

- amaçlı baraj ve göletlerin inşası,
- Petrol rafinerileri tesisleri, petrol depolama ve pompa istasyonları,
  - Su boru hatları, su arıtma tesisleri imalat ve montajı,
  - Enerji santralleri ve ulaştırma sistemleri,
  - Şehircilik, proje yönetimi, tasarım yönetimi ve müşavirlik hizmetleri

olarak sıralanabilir.

C) Madencilik ve Enerji

Afganistan doğal kaynaklar açısından zengin yataklara sahip olup petrol, doğalgaz ve kömür gibi enerji mineralleri, bakır, demir, altın, tuz gibi değerli ve yarı değerli madenler, cam, seramik, inşaat, kimya ve gübre sanayiinde kullanılan madenler, çimento yapımında kullanılan klinker, kireç taşı ve kil ile mermer yataklarına sahiptir. Amerikalı yetkililerin yaptığı açıklamalarda ve Sovyet işgali sırasında yapılan araştırmalarda, Afganistan'ın yaklaşık 1 trilyon ABD doları değerinde keşfedilmemiş madeni kaynaklara sahip olduğu belirtilmekle birlikte, bu madenlerin ticarileştirilebilmesi için yeni araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca hâlihazırda rezerv tespiti yapılmış maden ocaklarını verimli bir şekilde gün ışığına çıkaracak ve işleyip ihraç edecek bir yapılanma bulunmamaktadır.

Madencilik konusundaki raporların çoğunluğu Sovyetler döneminden edinilen bilgilere dayanmaktadır. Ülkemizden bu sektöre ilgi duyulması halinde ülkemizin madencilik uzmanlarının var olan raporları gözden geçirerek yeniden değerlendirmesi faydalı olacaktır.

Afganistan'da çıkarılan zümrüt gibi değerli taşların değerlendirilmesi için ülkemizin kıymetli taş işlemeyle ilgili firmalarının Afgan firmaları ile iş birliği yapmasına yönelik fırsatlar mevcuttur.

Afganistan'ın en önemli doğal kaynaklarından birisi, 1967 yılında keşfedilen doğal gazdır. 1980'li yıllarda doğal gaz satışları yılda 300 milyon doları bulmuş ve ülkenin ihracat gelirlerinin %56'sını oluşturmuştur. Söz konusu ihracatın %90'ı SSCB'ye gerçekleştirilmiştir. SSCB'nin geri çekildiği 1989 yılından bu yana, doğal gaz üretimi de sekteye uğramıştır. Afganistan'ın yeniden yapılandırılması sürecinin sona ermesinin ardından, ülkenin eski doğal gaz gelirlerine kavuşabileceği tahmin edilmektedir.

Öte yandan, madenlerle ilgili yasal alt yapı, 2005 yılında çıkarılan Maden Yasası ile belirlenmiş olup Taliban yönetimi tarafından bahse konu yasanın gözden geçirilmesine yönelik çalışmalar devam etmekte olup madenlerin işletilmesinde ihale usulü takip edilmektedir.

Ayrıca, Taliban'ın yönetimi ele geçirmesi sonrasında uluslararası finans kaynaklarının kesilmesi sonrasında finans kaynağı yaratmak amacıyla ülkenin madenlerinin işletilmesi Taliban tarafından ön plana çıkarılmaktadır. Taliban öncesi dönemde güvenlik olayları nedeniyle yeterince değerlendirilemeyen madenlere bu dönemde özel sektör tarafından da yakın ilgi gösterildiği gözlemlenmektedir.

Bu itibarla, gerek madenlerin Afganistan içerisinde işlenmesi gerekse de madenlerin işlenerek ihracatı gelinen süreçte öne çıkan konuların başında gelmekte ve fırsatlar barındırmaktadır.

4. PAZARDA DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN HUSUSLAR VE DİĞER BİLGİLER

A) İş Kültürü

Afganistan halkı genelde çok misafirperver ve sıcakkanlı bir millettir. Farklı insanlarla tanışmayı, farklı dil ve kültürleri tanımayı ve öğrenmeyi çok severler.

Toplantılar öncesinde asıl konuya girmeden gündem dışı konuşmalardan hoşlanırlar.

Kişisel ilişkiler iş ilişkilerinin kurulması üzerinde doğrudan etkilidir. Ülkedeki bankacılık, gümrük vb. kurumsal altyapı çok zayıf olduğundan ticarete ilişkin birçok prosedür kişisel ilişkilere bağlı olarak belirlenmektedir.

Yüz yüze görüşme olmadan sadece evrak üzerinden iş yapmayı pek sevmezler. Ticari ilişkilerin güvene dayalı olarak yürütülmesine çok önem verirler.

Verilen sözlerin yerine getirilmesinde esneklikler vardır. Bir konuda anlaşma sağlandıktan sonra mutlaka verilen sözlerin belirli aralıklarla takip edilmesi beklenmekte olup takip edilmediği zaman varılan anlaşmadan dönüldüğü izlenimi oluşturmaktadır.

Yazılı anlaşmalar her zaman önemlidir. Anlaşmalardaki önemli detayların yazılı olarak yapılmasına dikkat etmek gerekir.

Ticarette ürün veya sektör bazında uzmanlaşma kısıtlıdır. Kar marjına önem verirler ve karlı gördükleri herhangi bir alandaki işi yapmaya kısa sürede karar verebilirler. Aynı anda birbiri ile ilişkisiz birçok sektörde faaliyet gösteren Afgan firmalarına sıklıkça rastlanır.

Ülkede uzun yıllar süren iç savaş sonucunda Afgan iş insanlarının risk toleransları çok yüksek seviyededir. Bu sebeple de iş süreçleri hakkında genellikle pozitif bir ön yargıları bulunmaktadır. Birçok detay problem önemsenmemekte, bu durumda iş süreçlerinin aksamasına yol açabilmektedir.

Karşı taraf tarafından herhangi bir sorun yok her şey kontrol altında denildiği zaman bile olası risklere ilişkin değerlendirmeler yapılarak karşı taraf uyarılmalı ve sorunların takibi sağlanmalıdır.

Afganistan'daki kurumsal altyapının zayıf olması nedeniyle sektör, ürün, vb. bazında düzenli bir firma sicil kayıt altyapısı mevcut bulunmamaktadır.

Ülkedeki ticaret sicili kayıtlarını tutan "AISA" 15 Ağustos 2021 tarihinde Kabil'in Taliban tarafından ele geçirilmesi sonrasında ise tamamen işlevsiz kalmış olup mevcut durumda Afganistan'daki firma bilgileri veya firmaların aktif olup olmadığına ilişkin detayları içeren bir veri tabanı mevcut bulunmamaktadır.

B) Para Kullanımı

Afganistan'da bankacılık sisteminin kurumsal olarak gelişmemesi nedeniyle ticari işlemleri de bankacılık sisteminin kullanım sınırlı bulunmaktadır. Bununla birlikte, ülkedeki hane halkı harcamalarının tamamına yakını peşin olarak gerçekleştirilmektedir.

15 Ağustos 2021 tarihinde Taliban'ın Kabil'i ele geçirmesi sonrasında ise Bankacılık sistemine uygulanan kısıtlamalar nedeniyle bankacılık sisteminin ticari işlemlerde kullanım oranı oldukça düşüş göstermiştir. Dış ticarete ödeme yöntemi olarak uygulanan en yaygın yöntem ise sarrafların kullanılması olarak gelmektedir.

Vadeli işlemlerde ise borç senedi yapılması mümkün bulunmakta, ancak borcun ödenmemesi durumunda kişiler hapis cezasıyla cezalandırılmaktadır.

Ülkenin ulusal para birimi Afgan'ı olup dolar ve avro da yaygın olarak kullanılmakta, ülkenin her bölgesinde döviz alım satım işlemi yapan kişilerce kolayca afganîye çevrilmesi mümkün bulunmaktadır. Son dönemde Afgan kuru ciddi değer kaybetmiş ve 1 ABD doları yaklaşık 90 afganîye eşit bulunmaktadır.

Ülkede çek kullanımı bulunmamakta kredi kartı, bankamatik kartı vb. uygulamaların ise yok denecek seviyede kısıtlıdır.

C) Pasaport ve Vize Uygulamaları

Umuma mahsus, hususi ve hizmet pasaportu hamilleri vizeye tabi bulunmaktadır. İş yapmak amacıyla Afganistan'ı ziyaret eden kişilerin ülkeye geliş amaçlarına uygun vize alması ve ülkeye giriş sonrasında Çalışma Bakanlığı'na başvuruda bulunarak kayıt yaptırması gerekmektedir.

D) Resmi Tatiller ve Mesai Saatleri

Başkent Kabil'de hafta sonu tatili Perşembe ve Cuma günüdür. Diğer şehirlerde Perşembe günü 13:00'ten başlamak üzere yarım gün ve Cuma günü tam gün olmak üzere 1,5 gün resmi tatil yapılmaktadır.

Resmi tatil günleri:

- Nevruz 21 Mart,
- Mücahit Bayramı 28 Nisan,
- Bağımsızlık Günü 19 Ağustos,
- Ulusal Kahraman Ahmet Şah Mesudu Anma Günü 9 Eylül,

Dini bayramlar:

- Hz. Peygamber'in doğumu
- Ramazan Ayı'nın ilk günü
- Ramazan Ayı'nın son günü

- Ramazan Bayramı
- Kurban Bayramı

E) Yerel Saat

Afganistan saat dilimi ülkemizden 1,5 saat ileri olarak bulunmaktadır.

F) Diğer Hususlar

- Nakliye

Firmalarımızın Türkiye'den malzemelerini hava, kara ve aktarmalı olarak deniz yolunu kullanarak getirmeleri mümkündür. Ancak hava yolu nakliyesi güvenli olmasına rağmen genelde pahalı olduğundan daha az tercih edilmektedir.

Türkiye'den kara yoluyla İran veya Türkmenistan üzerinden Afganistan'a ulaşmak mümkündür. Afgan Bankaları'nın İran üzerinden Afganistan'a giriş yapan ürünlerin ihrac bedellerinin transferini gerçekleştirmeyi zaman zaman ret ettikleri görülmektedir. Türkmenistan üzerinden gelen mallar ise Afganistan sınırına kadar Türk araçları ile gelmekte ve sınırda Afgan araçlarına nakledilmektedir. Mezar-ı Şerif ilinden Afganistan'a giriş yapan mallar Kabil'e ulaşmakta olup, bu yolun diğer kara yoluna göre nakliye süresi daha uzundur, ancak Herat-Kabil yoluna kıyasla daha güvenli bir yol olduğu ifade edilmektedir.

Afganistan'a gönderilen malzemelerin nakliyesinde zaman zaman güvenlik nedeniyle sorunlarla karşılaşılabilen, gönderilen ürünleri taşıyan nakliye araçlarına el konulabilmektedir. Bununla birlikte, 15 Ağustos tarihindeki yönetim değişikliği sonrasında güvenlik durumunda iyileşmeler olduğu gözlemlenmektedir.

- Güvenlik ve Rüşvet

Ülkede kanunların uygulanmasında otorite boşluğu bulunmakta ve yetkilerin kullanımında keyfi uygulamalar görülebilmektedir. Firmalar, faaliyetleri nedeniyle muhatap olmak zorunda oldukları resmi kurumlarda bürokratik sorunlar yaşayabilmektedir.

Afganistan, Uluslararası Şeffaflık Kurumu (Transparency International) tarafından yapılan Yolsuzluk Algılama Endeksi'nde (Corruption Perceptions Index) 'en kötü' listesindeki 6 ülkeden biri olarak yer almıştır.

Ülke genelinde süregelen güvenlik sorunu dolayısıyla ülkede iş adamlarına yönelik kaçırma ve saldırı eylemleri ile karşı karşıya kalınmaktadır. Bu durum, Afganistan'a yönelik yatırımları caydırıcı önemli sorunların başında gelmektedir.

Güvenliğin önemli bir sorun olmasının doğal sonucu olarak, sigortacılık sektörüne ilişkin maliyetlerin de oldukça yüksek olduğu görülmektedir.

Diğer taraftan, ülkede yaşanan yönetim değişikliği sonrasında yolsuzluk, rüşvet ve güvenlik durumunda iyileşmeler olduğu çeşitli kesimler tarafından dile getirilmektedir.

- Bürokrasi Yolsuzluk

Ülkede kanunların uygulanması ve bürokratik kanalların standart prosedürler dâhilinde kullanılması çerçevesinde; keyfi uygulamalar ve otorite boşluğu ile karşı karşıya kalılabilmektedir. Firmalarımız faaliyetleri nedeniyle muhatap olmak zorunda oldukları resmî kurumlarda bürokratik sorunlar yaşayabilmektedir.

Bunun dışında, 15 Ağustos öncesi dönemde hemen her alanda rüşvet oldukça yaygın bulunmakta, Afgan Hükümeti ile yapılan taahhüt işleri ya da Bakanlık ihaleleri ödemelerinde hak edilmiş paranın yüklenici firmaya ödenmesinde dahi komisyon adı altın rüşvet istenmekteydi.

Gelinen süreçte ise yolsuzlukla mücadelede sıfır tolerans politikası uygulandığı ve yolsuzluğun tamamen ortadan kaldırıldığı Taliban yönetiminin en önemli söylemlerinden birini oluşturmaktadır.

- Nitelikli İş Gücü Sıkıntısı

Ülkede yetenekli iş gücü sıkıntısı çekilmekte olup okuryazarlık oranı %50 seviyesinin altındadır. Afgan Hükümeti ülkede gerçekleştirilecek yatırımlarda Afgan işgücü ve mühendislerinin kullanılmasını talep etmekte, bununla birlikte, nitelikli işgücü sıkıntısı yaşanması bu talebin karşılanabilmesi hususunda güçlükler sebebiyet vermektedir.

Ülkede üstlenilen taahhüt işlerinin bir kısmı Afgan taşeron firmalara verilmekte, işgücünün kalitesi nedeniyle ise çoğunlukla işin kalitesinde sorunlar yaşanmaktadır.

- Altyapı ve İletişim Sorunları

Ülkede, Kabil, Herat, Mezar-ı Şerif, Kandahar ve diğer şehirler, plansız bir şekilde gelişmektedir. Bu düzensiz şehirleşme; kanalizasyon, su tedariki, atık suların yönetimi, hava kirliliği gibi pek çok sorunu beraberinde getirmektedir.

Afganistan'ın en gelişmiş yerleşim yeri ve başşehri Kabil'de dahi belediye hizmetlerinin sunulması hususunda ciddi güçlükler yaşanmaktadır. Afganistan'da, caddeler ve sokaklar düzenlenmemiş, adres sistemi geliştirilememiştir.

Ayrıca, Afganistan'da yakın zamana dek yaklaşık 200.000 civarında sabit hat bulunmakta ve bu hatların çoğunluğu kamu kurumları tarafından kullanılmakta idi. Bu durum cep telefonu kullanımı dışındaki iletişim kanallarının yok denecek kadar az olmasına sebebiyet vermektedir. 2003-2014 arası yapılan yatırımlar neticesinde ancak yerleşim yerlerinin %90'ı mobil telefon iletişimine uygun hale getirilebilmiştir. 2,5 milyar dolara yaklaşan altyapı

yatırımları neticesinde bugün Afganistan'da 23 milyon cep telefonu kullanıcısı bulunmaktadır.

- Ulaşım

Ülkemiz ile Kabil arasında haftada iki gün Kam Air ve Ariana Air tarafından charter seferler düzenlenmektedir.

- Ülke Telefon Kodu

Afganistan'ın ülke kodu 93'tür. Alan kodu; Kabil için 20, Kandahar için 30, Herat için 40 ve Mezar-ı Şerif için 50'dir.

- Kullanılan Lisan

Farsça ve Peştunca ülkenin resmi dili olarak gelmekte, İngilizce Kabil, Herat, Kandahar gibi ticaret merkezlerinde yaygın olarak kullanılmaktadır.

5. ŞİRKET KURULUŞU VE İŞ YAPMA İLE İLGİLİ BİLGİLER

Afganistan'da faaliyet göstermek isteyen tüm firmaların şirket kurması ve faaliyet lisansı alması gerekmektedir.

A) Şirket Kurulumuna İlişkin Mevzuat

Afganistan'daki şirket kurulumuna ilişkin mevzuata göre yerli ya da yabancı tüm şirketlerin Ticaret Bakanlığı bünyesinde yer alan AISA'ya kayıt olarak faaliyet belgesi alması gerekmektedir.

Yabancıların yeni bir şirket kurması ya da yabancı şirketlerin Afganistan'da bir şube/temsilcilik veyahut bir Afgan şirketle ortak girişim kurması halinde farklı evrakların AISA'ya sunulması gerekmektedir. Gereken evraklar aşağıda yabancı lisansı başlığıyla gösterilmektedir.

Yabancı Lisansı

a-Yabancı Bireyler

- Başkan, Başkan Yardımcısı ve hissedarların geçerli vizeye sahip pasaportlarının fotokopisi
- İnterpol Sorgulaması (Afganistan İçişleri Bakanlığı tarafından yapılmaktadır)
- Kontakt kişinin orijinal kimlik kartı (Afgan Vatandaşı olmalı)
- Başkan, başkan yardımcısı ya da hissedarlarının orijinal kimlik kartı (Eğer herhangi biri Afgan Vatandaşı ise)
- Başkan, başkan yardımcısı ve hissedarların başvuruda hazır bulunması
- Eğer hazır bulunamıyorlar ise vekâletnameleri
- Başkan ve başkan yardımcısının 4'er vesikalık fotoğrafı
- Kira sözleşmesi
- İlgili Bakanlıktan anlaşma mektubu (Sektör bazında ise)
- Başkan ve başkan yardımcısının tecrübe mektubu (Eğer danışmanlık ya da hukuk bürosu ise)

b-Şube Açma

- Başkan, Başkan Yardımcısı ve hissedarların geçerli vizeye sahip pasaportlarının fotokopisi
- İnterpol Sorgulaması (Afganistan İçişleri Bakanlığı tarafından yapılmaktadır)
- Kontakt kişinin orijinal kimlik kartı (Afgan Vatandaşı olmalı)
- Başkan, başkan yardımcısı ya da hissedarlarının orijinal kimlik kartı (Eğer herhangi biri Afgan Vatandaşı ise)
- Başkan, başkan yardımcısı ve hissedarların başvuruda hazır bulunması
- Eğer hazır bulunamıyorlar ise vekâletnameleri
- Başkan ve başkan yardımcısının 4'er vesikalık fotoğrafı
- Kira sözleşmesi

- İlgili Bakanlıktan anlaşma mektubu (Sektör bazında ise)
- Başkan ve başkan yardımcısının tecrübe mektubu (Eğer danışmanlık ya da hukuk bürosu ise)

Lisans Yenileme

AISA'ya kaydını yaptırmış şirketlerin AISA lisanslarını her sene yenilemeleri gerekmektedir. Maliye Bakanlığında alınacak tüm vergilerin ödendiğine dair mektubun AISA'ya sunulduğu gün lisans yenileme işlemi yapılır.

Şirket Feshi

Başkan, başkan yardımcısı ve hissedarların hazır bulunarak AISA'da kapanış formunu doldurmaları gerekmektedir. Ticaret ve Sanayi Bakanlığı ve Maliye Bakanlığının şirketin vergi borcu olmadığına dair bir mektup vermeleri gerekmektedir.

B) Sigorta

Ülkede mevcut bulunana güvenlik sorunları ve bürokratik işleyiş sebebiyle sigortacılık faaliyetleri yeterince gelişmemiş bulunmaktadır. Yabancı sigorta şirketlerinin ise Afganistan için genellikle sigorta sağlamamakta veya çok yüksek risk primleri öngörmektedir.

15 Ağustos tarihinde yönetim değişikliği sonrası yeni yönetimin uluslararası toplum tarafından tanınmaması dolayısıyla ülkedeki birçok faaliyet için sigorta teklifi dâhi alınamamaktadır.

C) Bankacılık

Afganistan'da bankacılık sisteminin çok fazla gelişmemiş olması nedeniyle, yurtdışından mal satın almak isteyen Afgan tüccarlar kimi zamanlar bizzat mal alımı için yurtdışına çıkmakta ve ödemeyi peşin olarak yapmaktadırlar.

Diğer taraftan, Afganistan'daki bankaların güçlü olmaması nedeniyle, kredi sistemi yaygın olarak kullanılamamaktadır. Bu durum finansman açısından zorluklar yaratmaktadır.

Ülkede sınırlı sayıda banka faaliyet göstermekte, kırsal kesimlerde bankacılık yaygın bulunmamakta, hane halkı arasında bankacılık sistemine güven sınırlı bulunmakta, tasarruflar genellikle bankacılık sistemi aracılığı ile değerlendirilmemektedir. Afganistan'da faaliyet gösteren bankaların iletişim bilgilerine <https://dab.gov.af/Licensed-Finacial-Institutions> adresinden ulaşılması mümkün bulunmaktadır.

Ayrıca, 15 Ağustos tarihinde yaşanan yönetim değişikliği sonrasında Afganistan Merkez Bankası'nın rezervlerinin dondurulması ve hane halkının panik içerisinde bankadaki mevduatlarını çekmek istemesi sonucunda bankacılık sisteminin çökmesinin önlenmesi için Afganistan Merkez Bankası tarafından bir dizi kısıtlama getirilmiştir.

Şirketlerin aylık 25.000 USD, bireysel kişilerin ise haftada 400 dolar çekebilmelerine imkân tanınmış, tüm yurtdışı para transferleri Merkez Bankasının iznine bağlı kılınmıştır.

Bu durum hem ithalat işlemlerinin kısıtlanmasına yol açmış hem de kişilerin banka mevduatlarını kullanamamalarından kaynaklı olarak ekonomide bir talep daralmasının ortaya çıkmasına yol açmıştır.

D) Vizeler

İş amaçlı ülkeyi ziyaret eden hususi, umumi ve hizmet pasaportu sahip kişilerin ziyaretlerine uygun vize almaları gerekmekte olup ülkede yatırımcı vizesi/çalışma vizesi almak isteyen kişilerin ise ülkeye iş vizesi ile geldikten sonra Ticaret ve Sanayi Bakanlığı ile Çalışma Bakanlığına başvurarak uzun süreli yatırımcı vizesi/çalışma izni almaları gerekmektedir.